

ARTYKUŁY RECENZYJNE

Ewa Oziewicz

CHIŃSKA TRANSFORMACJA, POLSKIE SPOJRZENIE

Kazimierz Starzyk, *Zagraniczna polityka ekonomiczna w procesie rynkowej transformacji. Przypadek Chin*, Wydawnictwo PALCET, Warszawa 2009, ss. 280.

Omawiane opracowanie na temat zagranicznej polityki ekonomicznej Chin to pozycja wartościowa i potrzebna na naszym rynku. Gospodarka chińska, dynamicznie rozwijająca się już od kilku dekad, jest jednym z najistotniejszych punktów na gospodarczej mapie świata. Problematyka chińska budzi zainteresowanie wszystkich istotnych podmiotów we współczesnej gospodarce światowej. Około 1,3 mld ludności i potencjał gospodarczy, jaki ten kraj reprezentuje, to wystarczające powody do zajęcia się tym tematem, który niestety zbyt rzadko wzbudza zainteresowanie działaczy gospodarczych naszego kraju.

Autor tego opracowania od wielu lat analizuje problematykę gospodarki chińskiej i jest uznanym w tym względzie autorytetem w Polsce, co gwarantuje wysoki poziom merytoryczny książki.

Książka składa się z czterech rozdziałów oraz obszernego podsumowania i wniosków. Układ pracy jest, moim zdaniem, dobrze przemyślany i świadczy o dużej znajomości problematyki przez prof. K. Starzyka. Szczególnie cenne są trzy pierwsze rozdziały odnoszące się do tytułowej rynkowej transformacji oraz jej relacji z zagraniczną polityką ekonomiczną.

Rozdział pierwszy rozpoczyna dywagacje Autora na temat samego pojęcia transformacji oraz różnych modeli transformacji. Autor prezentuje zagadnienie transformacji, porównując przekształcenia zachodzące w różnych krajach, jednak

podstawowy punkt ciężkości stanowi w każdym momencie gospodarka chińska. Tym niemniej, stanowiące tło do podstawowego nurtu badań, rozważania Autora odnoszące się do procesu transformacji w innych częściach świata, w tym w Europie Środkowej, a tu szczególnie w Polsce, są bardzo cennym elementem pracy.

Autor bardzo dojrzałe prezentuje w dalszych częściach rozdziału pierwszego najpierw historyczny i geopolityczny kontekst przekształceń rynkowych w Chinach, konsekwencje tych przemian dla gospodarki światowej, by dalej skoncentrować się na samym chińskim modelu transformacji. Następnie Autor przedstawia proces stopniowej transformacji rynkowej w gospodarce chińskiej, koncentrując się oczywiście na okresie od 1978 r., czyli od przyjęcia strategii otwartego rozwoju. Autor zadaje pytanie, czy przyjęty w Chinach model transformacji rynkowej jest do utrzymania w przyszłości i czy prowadzić on będzie do pełnej transformacji systemowej. Przytacza tu przykłady innych państw azjatyckich (Singapur, Tajwan), w których początkowo wysoce autorytarny system stopniowo przeistoczył się w system bardziej demokratyczny.

W drugim rozdziale Autor podejmuje rozważania teoretyczne związane z otwieraniem się gospodarki w procesie transformacji. Część ta wnosi istotny wkład do nauki. Autor prezentuje w niej ujęcie modelowe, wychodząc z założenia, że otwieranie gospodarki, będąc procesem wiązania kierunków rozwoju danej gospodarki z kierunkami rozwoju gospodarki światowej w celu podwyższania efektywności gospodarowania, jest istotnym warunkiem transformacji rynkowej. Swój model odnosi Autor właśnie do gospodarki chińskiej, starając się jednak abstrahować od ideologii. Takie podejście umożliwia wykorzystanie tego modelu zarówno przez gospodarki postsocjalistyczne, jak i gospodarki krajów rozwijających się, które wkraczają na ścieżkę przyspieszonego rozwoju. W ostatnich dekadach XX wieku bardzo liczna grupa krajów weszła na drogę transformacji gospodarczej. W wielu z nich głębokie reformy gospodarcze poprzedzone zostały równie znaczącymi reformami systemów politycznych. W swojej pracy Autor podkreśla zasadniczą różnicę między otwieraniem się gospodarki chińskiej a transformacją rynkową gospodarek Europy Środkowej. Jego analiza transformacji gospodarki chińskiej prowadzi do podania w wątpliwość tezy o konieczności zmiany systemu politycznego jako warunku budowy gospodarki rynkowej. Szczególnie w ostatnich latach, kiedy kolejny kryzys dotknął świat, a kraje pogrążone w nim ratowały się poprzez szerokie korzystanie z państwowej interwencji i nacjonalizacji zagrożonych upadkiem instytucji finansowych (*vide* Fannie Mae i Freddie Mac w USA), chiński model transformacji rynkowej bez zasadniczych zmian systemowych charakterystycznych dla systemu kapitalistycznego wydawać się może łatwiejszy do zaakceptowania. Chiny, które z powodu kryzysu spowolniły tempo wzrostu gospodarczego z dwucyfrowego wskaźnika do 8,7% w 2009 r., w 2010 r. odnotują tempo wzrostu

w wysokości 10,2%, pozostając nadal dynamicznie rozwijającą się gospodarką, która odgrywa coraz większą rolę w świecie. Dzisiaj to Chiny – wierzyciel USA – nawołują czołową gospodarkę świata, by zadbała o wiarygodność i stabilność swojego kraju. Minęły czasy, kiedy to Amerykanie apelowali do Chin, by te przestrzegały rynkowych reguł gry.

Autor sięga też do doświadczeń innych krajów regionu, tzw. tygrysów azjatyckich, których systemy polityczne, mimo odmienności systemowej w porównaniu z ChRL, są lub w przypadku niektórych były (jak już wyżej wspomniano) wysoce autorytarne, jeśli porównać je z systemami rozwiniętych państw Zachodu. Ten autorytaryzm pomógł im na pewnym etapie w rozwoju gospodarczym. Model rozwoju azjatyckiego, który grzebano już w końcu ub. stulecia, okazuje się, mimo wielu niedoskonałości, dość skuteczny w Azji. Szczególną rolę zajmuje w nim zagraniczna polityka ekonomiczna. Chińska odmiana tego modelu wymaga głębszej analizy teoretycznej, i tu Autor wypełnia lukę, która, mimo licznych publikacji na temat gospodarki chińskiej, istnieje, jeśli chodzi o modelowe ujęcie tego zagadnienia.

Główną tezę, jaką stawia sobie Autor opracowania, jest twierdzenie, że *dojście przez gospodarkę rozpoczynającą proces transformacji rynkowej do jakościowo wyższego poziomu rozwoju oraz do nowego układu społeczno-gospodarczego jest w zasadniczej mierze determinowane przez przyjęcie już w pierwszej fazie transformacji proefektywnej koncepcji jej otwierania oraz korespondującej z nią zagranicznej polityki ekonomicznej, co w rezultacie prowadzi ją do reintegracji z gospodarką światową*. Teza ta jest przez Autora konsekwentnie weryfikowana.

W rozdziale trzecim Autor analizuje funkcje zagranicznej polityki ekonomicznej w procesie rynkowej transformacji gospodarki. Oczywiście teoretycznym rozważaniom na ten temat towarzyszy równoczesne odniesienie do specyfiki transformacyjnej Chin. Śledzi on także przekształcenia, jakim zagraniczna polityka ekonomiczna ChRL podlegała. Pisze także o uczestnictwie Chin w międzynarodowej polityce ekonomicznej. Kładzie tu szczególny nacisk na uzyskanie przez ChRL członkostwo w WTO. Polemizowałabym z Autorem, jeśli chodzi o kwestie międzynarodowej polityki ekonomicznej i samo sformułowanie „międzynarodowa polityka ekonomiczna Chin” (rozdział III, punkt 5). Raczej nazwałabym ten punkt „Kwestie członkostwa Chin w WTO”.

Ostatni – czwarty rozdział poświęcił Autor gospodarce chińskiej i jej dynamicznemu rozwojowi jako konsekwencji zaprezentowanych w poprzednich rozdziałach rozwiązań. Rozdział ten stanowi jakby weryfikację wcześniej przedstawionego modelu. Przedstawiono w tym rozdziale przeobrażenia w długookresowych tendencjach rozwojowych gospodarki chińskiej. Autor zaprezentował te tendencje na tle poprzedniego długiego okresu autarkicznego rozwoju. Na tym wspólnym etapie szczególnie wyeksponowano konsekwencje zagranicznej polityki

ekonomicznej w dziedzinie handlu zagranicznego oraz importu kapitału i transferu technologii. Chiny – jeden z czołowych odbiorców BIZ w świecie – mogą w wielu aspektach posłużyć za przykład innym krajom transformującym się. Równocześnie przybliżenie polskim czytelnikom rozwiązań chińskich być może zachęci polskie podmioty gospodarcze do podejmowania szeroko pojętej współpracy z partnerami z ChRL. Jak dotąd można znaleźć jedynie nieliczne przykłady takiej współpracy (Autor poświęca jeden punkt pracy właśnie współpracy polsko-chińskiej). Jest to zresztą wynikiem słabej orientacji polskich podmiotów gospodarczych co do możliwości tkwiących w gospodarce chińskiej. Niedocenianie, jak dotąd, drzemających tam możliwości korzystnej współpracy przejawia się nie tylko w braku na naszym rynku księgarskim pozycji takich jak omawiana książka K. Starzyka, a co za tym idzie – odpowiedniej wiedzy na temat Chin, ale i w obsadzie naszych placówek na terenie ChRL (placówka niemiecka liczy ok. 200 pracowników, podczas gdy w polskiej jest ich kilku).

Książka K. Starzyka jest pozycją bardzo cenną, przede wszystkim podejmującą ważne kwestie teoretyczne. Autor konsekwentnie i logicznie prowadzi swoje rozważania na temat znaczenia zagranicznej polityki ekonomicznej w procesie transformacji gospodarki. Jego wywody na ten temat bez wątpienia stanowią znaczący wkład do nauk ekonomicznych i wypełniają istniejącą w tej problematyce lukę. Jest to dzieło niewątpliwie interesującą, wartościową, wszechstronną i dobrze udokumentowaną analizą i oceną roli zagranicznej polityki ekonomicznej w procesie transformacji gospodarczej na przykładzie Chin. Istnieje sporo opracowań na temat procesów transformacji gospodarczej, jednak w przeważającej większości dotyczą one drogi obranej przez kraje Europy Środkowej i Wschodniej. Tu Autor podejmuje nie lada wyzwanie rozpracowania chińskiego modelu transformacji ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia zagranicznej polityki ekonomicznej w tym procesie. Jednocześnie dochodzi on do pewnych uogólnień, które mają zasadnicze znaczenie dla dalszego rozwoju teorii zarówno ekonomii, jak i międzynarodowych stosunków gospodarczych. Jest to praca nowatorska, jeśli chodzi o zakres, a także sposób potraktowania tematu.

Książka może być przydatna zarówno dla pracowników naukowych zajmujących się problematyką azjatycką, lub w ogóle zagraniczną polityką ekonomiczną, jak i studentów – przyszłych decydentów gospodarczych, a także tych, którzy chcieliby podjąć współpracę z firmami chińskimi.